

Joanna M. Chrzanowska

10/07/1941 oraz 11/07/1995

Temat: 10/07/1941 oraz 11/07/1995

Klasa: szkoła ponadgimnazjalna

Cel ogólny lekcji: Zapoznanie się z definicją ludobójstwa oraz masowego mord (masakry); poznanie wydarzeń z historii współczesnej; przyjrzenie się pojęciu moralności w czasie wojny oraz w czasie pokoju.

*Tematyka lekcji sytuuje się na pograniczu polityki, religii i moralności, dlatego może inspirować zarówno nauczyciela, jak i uczniów do dyskusji polityczno-światopoglądowo-religijnych. Celem lekcji jest ukazanie ważnego tematu, jakim jest ludobójstwo i eksterminacja ludności „innej”, a nie szukanie „prawdy” historycznej.

Cel operacyjne lekcji: uczeń zna i umie:

- opowiedzieć o wydarzeniach z historii najnowszej, które miały miejsce w wymienionych latach,
- zdefiniować, czym jest ludobójstwo i masowy mord (masakra),
- powiedzieć, czym różnią się od siebie Bośniacy i Boszniacy,
- rozumie, że podczas wojny działania człowieka podlegają innym normom moralnym niż podczas pokoju.

Formy i metody:

- Dyskusja
- Metody aktywizujące
- Metody podające – prezentacja power point/pdf
- Praca w grupach

Czas: 45 min

Przebieg lekcji:

Nauczyciel odpowiednio wcześniej (najlepiej 2 tygodnie przed planowanymi lekcjami) podaje dwie daty: 10/07/1941 oraz 11/07/1995 i prosi uczniów o sprawdzenie, co się w tym czasie wydarzyło oraz o powiązanie tych wydarzeń ze sobą (celem zadania jest nabycie umiejętności poszukiwania informacji).

1. Nauczyciel pyta uczniów, czy wiedzą co, się wtedy wydarzyło.
2. Uczniowie odpowiadają, dzielą się tym, co udało się im znaleźć.
3. Nauczyciel pokazuje kolejno slajdy prezentacji, dając uczniom możliwość samodzielnego zapoznania się z tym, co się wówczas wydarzyło (załącznik nr 1):
 - a. Na 1. planszy przedstawione są następujące kraje: Polska oraz Bośnia i Hercegowina.
 - b. 2. plansza: stolice i odległość Jedwabnego i Srebrenicy.
 - c. 3. plansza: dane geograficzne.
 - d. 4. plansza: zdjęcia miasta Jedwabne oraz Srebrenicy (współczesne i starsze).
 - e. 5. plansza: zdjęcia związane z wydarzeniami, o których nauczyciel będzie rozmawiał z uczniami podczas lekcji.
4. Nauczyciel informuje uczniów o tym, co się wydarzyło w tych miastach – może im to zreferować lub rozdać skserowane materiały (załącznik nr 2) bądź też podzielić uczniów na dwie grupy, dając każdej do opracowania informacje o jednym z wydarzeń, a następnie poprosić o zreferowanie ich na forum klasy. Nauczyciel ma dowolność pracy z uczniami.

* Nauczyciel powinien poinformować uczniów, że przedstawione opisy wydarzeń (załącznik nr 2) są ogólne. Jeśli uczniowie chcą dowiedzieć się czegoś więcej na ten temat, w dalszej części lekcji zostaną podane źródła, do których mogą sięgnąć (pkt 7 scenariusza oraz załącznik nr 4).

5. Nauczyciel prosi uczniów o podanie podobieństw i różnic, które wiążą te wydarzenia.
 - a. Przykładowe podobieństwa i różnice:
 - i. Podobieństwa: eksterminacja na tle religijnym, etnicznym; wiele zaszłości między ofiarami i oprawcami; (prawdopodobnie) chęć zemsty; czas wojny;

- ii. Różnice: inne ilości ofiar; zaplanowane/spontaniczne; inne środki zagłady; rozmiar tragedii;

* Ważne, by zacząć od podobieństw, a skończyć na różnicach.

- b. 6. plansza: tabelka z informacjami, ile osób zginęło, jakiej narodowości i z jakiej grupy religijnej oraz kto jest odpowiedzialny za te wydarzenia.
6. W tym miejscu z pewnością pojawi się pytanie: „dlaczego?” (7. plansza).
Nauczyciel powinien starać się abstrahować od jednoznacznych osądów dotyczących tych wydarzeń. Warto odwołać się do literatury i filmów dotyczących sprawy w Jedwabnem (argumenty za i przeciw) oraz pokazać dlaczego (prawdopodobnie) Serbowie tak potraktowali mieszkańców Srebrenicy.
 7. Wprowadzenie pojęcia ludobójstwa. Nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy i daje im do uzupełnienia arkusze pracy (załącznik nr 3). Uczniowie referują efekty pracy.
 8. Nauczyciel pokazuje różnice w definicjach (ludobójstwo jest zaplanowane, masakra nie jest zaplanowana).
 9. Dyskusja: czy możemy jednoznacznie oceniać postępowanie ludzi podczas wojny (w sytuacjach ekstremalnych/specyficznych)? Czy moralność człowieka jest taka sama w czasie wojny i pokoju? Jeśli tak, to dlaczego? Jeśli nie, to dlaczego?

Materiał pomocniczy:

1. Prezentacja powerpoint/pdf
2. Opis wydarzeń:

Jedwabne

10. lipca 1941 roku od samego rana polscy mieszkańcy miasta i sąsiednich miejscowości wyrzucali Żydów z ich domów i zapędzali na rynek miasta. Tam bili ich i dopuszczali się wobec nich innych form przemocy, m.in. kazali im sprzątać plac i wrywać trawę pomiędzy płyt bruku. Tego dnia w mieście przebywało kilku żołnierzy niemieckich, którzy pomagali im w spędzaniu Żydów na rynek. Na tym ich aktywne działania się zakończyły. Śledztwo IPN nie ustaliło, czy byli oni również obecni na dalszych etapach zbrodni. Grupa przetrzymywanych na rynku żydowskich mężczyzn (około 40 – 50 osób, w tym rabin) została zmuszona do rozbicia pomnika Lenina, który stał na skwerku przy rynku od czasu zajęcia

miasta przez wojska radzieckie. Około południa grupa polskich mieszkańców Jedwabnego zmusiła ich do przeniesienia rozbitego pomnika pod stodołę znajdującą się za miastem. Tam mężczyźni ci zostali zabici przez prowadzących ich Polaków, a ciała ich razem ze zniszczonym pomnikiem wrzucono do wykopanego wcześniej dołu. Po południu kolejna grupa jedwabieńskich Żydów, w liczbie około 300 osób, została wyprowadzona z rynku. W jej skład wchodziły osoby różnej płci i wieku, mężczyźni, kobiety i dzieci. Ludzi tych polscy mieszkańcy Jedwabnego wprowadzili do drewnianej, krytej strzechą stodoły znajdującej się za miastem, którą następnie zamknęli, oblali naftą i podpalili. Pojawiały się pojedyncze relacje, że zdarzenie to dokumentowali hitlerowcy, jednak zdjęć tych nie odnaleziono. Śledztwo IPN dowiodło, że zabójstwo zostało zaplanowane i dokonane przez polskich cywilnych mieszkańców Jedwabnego i okolicznych miejscowości w liczbie około 40 mężczyzn uzbrojonych w kije, orczyki i inne narzędzia. Zbrodnię popełniono z niemieckiej inspiracji – hitlerowscy żandarmi znajdowali się tego dnia w mieście i swoją obecnością przyzwalali na dokonanie morderstwa. Po popełnieniu zbrodni jej sprawcy i inne osoby dotąd biernie przyglądające się jej zrabowały dobytek zamordowanych. Pozostała część mieszkańców Jedwabnego zachowywała się pasywnie w czasie morderstwa i rabunków. Śledztwo IPN nie ustaliło, czy inercja ta wynikała z zastraszenia przez sprawców zbrodni, czy też z przyzwolenia na nią.

Srebrenica

Dnia 6. lipca 1995 roku serbski oddział Drina rozpoczął ostrzał strefy bezpieczeństwa, a także cywili uciekających w kierunku Potocari. Z 20 tysięcy uciekinierów od 5 do 6 tysięcy zostało jednak wpuszczonych do obozu, w którym stacjonowali holenderscy żołnierze. Oddział holenderski nie podjął żadnych działań obronnych. Dnia 9. lipca muzułmańscy obrońcy miasta stracili ostatnie punkty oporu wokół miasta. Do serbskiej niewoli trafiło wówczas trzydziestu holenderskich żołnierzy. 10. lipca 1995 r. Holendrzy poprosili ONZ o wsparcie lotnictwa. ONZ się wahała. 11. lipca 1995 samoloty NATO zbombardowały serbskie pozycje. Serbowie grozili zabiciem jeńców holenderskich, których uprowadzili w Srebrenicy, więc samoloty przerwały atak i wróciły do bazy we Włoszech. Po południu Serbowie wkroczyli do Potocari. Generał Ratko Mladić, głównodowodzący armii serbskiej, zażądał, by wszyscy muzułmanie, którzy chcą żyć, złożyli broń. Prócz tego zaoferował, by ONZ zorganizowała ewakuację około 20 tysięcy ludności cywilnej znajdującej się w okolicy Potocari.

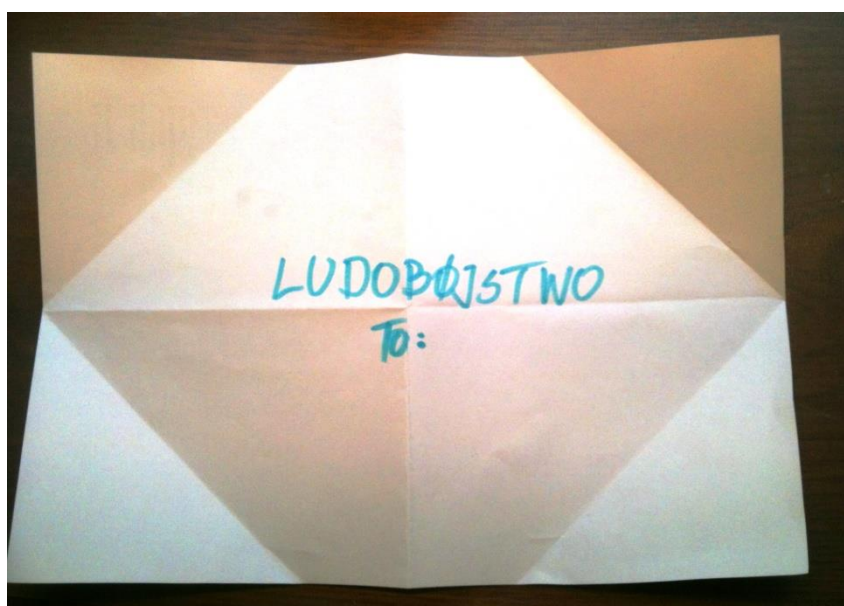
Zapobiegłoby to rozdzieleniu kobiet i mężczyzn. Tego samego wieczora płk Karremans przeprowadził rozmowę z holenderskim generałem Nicolarim o otrzymanej od Mladicia propozycji. 12. lipca 1995 r. wobec odmowy ze strony ONZ na przeprowadzenie ewakuacji ludności cywilnej gen. Mladić nakazał oddzielenie wszystkich mężczyzn i chłopców w wieku od 12 do 77 lat oraz zorganizował wywiezienie z okolic Potocari kobiet i dzieci przygotowanymi wcześniej autobusami, które w ciągu 30 godzin deportowały ich w bezpieczne tereny. W tym samym czasie Serbowie zaatakowali uciekających muzułmanów, którzy usiłowali na własną rękę przedostać się do oddalonej o około 50 km Tuzli, gdzie znajdowała się baza ONZ. Zginęły wówczas setki osób. 13. lipca 1995 r. z powodu kończących się zapasów żywności i braku warunków sanitarnych Holendrzy nakazali pozostałym muzułmanom opuścić obóz w zamian za obietnicę przeprowadzenia odpowiedniej ewakuacji. Przy wyjściu na muzułmanów czekali Serbowie, którzy oddzielili mężczyzn od kobiet i dzieci. W następnych dniach Holendrzy zanotowali kilka egzekucji przeprowadzonych na muzułmanach przez Serbów w okolicach Potocari. 14. lipca 1995 r. w Tišća zatrzymano konwój autobusów wiozących kobiety i dzieci ewakuowane z Potocari do Kladni. W autobusach znaleziono około 20 ukrywających się mężczyzn. Wszystkich rozstrzelano na miejscu, następnie konwój ruszył dalej. Do 16. lipca 1995 r. Serbowie wykonywali egzekucje, w których zginęło co najmniej 7414 bośniackich muzułmanów. Masowe groby znajdują się dziś między innymi w Orohovacu, Kozluku, Kravicy, Petkovicy i innych miastach. 16. lipca 1995 r. Serbowie pozwolili Holendrom opuścić Potocari. Holendrzy zostawili broń i zaopatrzenie. W górach wokół Srebrenicy egzekucje trwały jeszcze przez kilka tygodni.

3. Arkusze pracy do wypełnienia: ludobójstwo i masowe morderstwo.

W zagiętych rogach każdy z uczniów wypisuje swoją definicję ludobójstwa/masowego morderstwa, a następnie cała grupa uzgadnia jedną wspólną, która zawiera elementy z czterech rogów kartki. Definicję należy wypisać na środku kartki.

4. Spis wybranych książek oraz filmów (dokumentalnych i fabularnych) dotyczących omawianych wydarzeń:

- Anna Bikont, *My z Jedwabnego*, Prószyński i S-ka, 2004 lub wydanie 2, Wyd. Czarne, Wołowiec 2012.
- Jan Tomasz Gross, *Sąsiedzi. Historia zagłady żydowskiego miasteczka*, Wyd. Pogranicze Sejny, Sejny 2008.

- Józef Hen, *Pingpongista*, Wyd. W.A.B., Warszawa 2008.

- Diane Armstrong, *Podróż zimowa*, tłum. Barbara Miecznicka,

Wyd. Świat Książki, Warszawa 2007.

- Henryk Pająk, *Jedwabne geszefty*, wyd. 2, Wyd. Retro, Lublin 2001.
- Lech Z. Niekrasz, *Operacja „Jedwabne”. Mity i fakty*, Wyd. Nortom, Warszawa 2005.
- Emir Suljagić *Pocztówki z grobu*, tłum. Agnieszka Łasek, Wyd. Czarne, Wołowiec 2007.
- Gustaw Herling-Grudziński, *Wędrowiec cmentarny*, Wyd. Literackie, Kraków 2007.
- *Rezolucja 819* (Resolution 819), reż. Giacomo Battiato, 2008, prod. Francja, Polska, Włochy.
- *Pokłosie*, reż. Pasikowski, 2012, prod. Polska.